

10. Основи кримінального аналізу : посібник з елементами тренінгу / О.Є. Користін , С.В. Албул, А.В. Холостенко, О.М. Засць та ін. Одеса : ОДУВС, 2016. 112 с.

11. Коваленко А. В. Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності Національної поліції: теоретичний і практичний підхід. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 3. С. 250-254.

12. Офіційна веб-сторінка «5 канал»/ *Леся Головата, Віктор Сніжко, «5 канал»// Сервіс «102»: у Нацполіції розповіли про роботу системи «Цунамі» та навчання операторів екстреної служби* URL: <https://www.5.ua/suspilstvo/servis-102-u-natspoltsii-rozpovily-pro-robotu-systemy-tsunami-ta-navchannia-operatoriv-ekstrenoi-sluzhby-125248.html>

REFERENCES:

1. Ministry of Infrastructure of Ukraine. Statistics on road transport. Retrieved from: <https://mtu.gov.ua/content/statistichni-dani-po-galuzi-avtomobilnogo-transportu.html?PrintVersion> [in Ukrainian].

2. Iesimov, S.S. Legal nature of information and analytical activity of the National Police. *IT pravo: problemy i perspektivy rozvytku v Ukraini*. Retrieved from: <http://aphd.ua/publication-151> [in Ukrainian].

3. Regulations on the Patrol Police Department. Retrieved from: http://patrol.police.gov.ua/wp-content/uploads/2016/03/n594-polozhennya-pro-dpp_compressed.pdf [in Ukrainian].

4. Law of Ukraine On the National Police № 580-VIII. (2015, July 02). *Vidomosti Verkhovnoi Rady*, 40-41 [in Ukrainian].

5. Horinetskyi, Y. I. (2005). *Law enforcement function of Central Europe: theoretical and practical aspects*. Candidate's thesis. Kyiv: Nats. akad. vnutr.sprav Ukrainy [in Ukrainian].

6. Zakharova, V. I. (2013). Fundamentals of information and analytical activities. K.: «Tsentр uchbovoi literatury» [in Ukrainian].

7. Hlushkov, V. M. (Ed.). (1973). *Encyclopedia of Cybernetics*. K.: Vyd-vo URE [in Ukrainian].

8. Movchan, A.V. (2011). Theoretical principles of information support of operative-search activity. *Naukovyi visnyk Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav*, 2 (75), 181-188 [in Ukrainian].

9. Bandurka, O.M. (2002). *Operative-search activity: textbook*. Kharkiv: Vyd-vo Natsionalnoho un-tu vnutr. Sprav [in Ukrainian].

10. Korystin, O.Ie., & Albul, S.V., & Kholostenko, A.V. & Zaiets, O.M. et al. (2016). *Fundamentals of criminal analysis: a guide with elements of training*. Odessa : ODUVS [in Ukrainian].

11. Kovalenko, A. V. (2018). Information and analytical support of the National Police: theoretical and practical approach *Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav*, 3, 250-254. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvdv_s_2018_3_51 [in Ukrainian].

12. Holovata L., & Snizhko V. Service "102": the National Police told about the work of the "Tsunami" system and training of emergency service operators. *Ofitsiina veb-storinka «5 kanal»*. Retrieved from <https://www.5.ua/suspilstvo/servis-102-u-natspoltsii-rozpovily-pro-robotu-systemy-tsunami-ta-navchannia-operatoriv-ekstrenoi-sluzhby-125248.html> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 12.06.2020

УДК 342.9

DOI: 10.36550/2522-9230-2020-1-9-133-137

Корнійченко Анастасія Олександрівна,

аспірант кафедри державно-правових дисциплін та адміністративного права

Центральноукраїнського державного педагогічного

університету імені Володимира Винниченка

e-mail: nastia.richy13@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-7826-4386>

НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЯК СКЛАДОВА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАПОБІГАННЯ БУЛІНГУ В УКРАЇНІ

Статтю присвячено дослідженню сутності та змісту нормативно-правового механізму адміністративно-правового регулювання запобігання булінгу в Україні. Акцентовано увагу на тому, що більшість науковців нормативно-правовий механізм у різноманітних сферах життєдіяльності зводить до безпосереднього переліку нормативно-правових актів, які регулюють ту або іншу сферу, залишаючи поза увагою дефініцію поняття «нормативно-правовий механізм». Зазначено, що адміністративно-правовий механізм запобігання булінгу в Україні поділяється на два блоки: нормативно-правовий та організаційно-інституційний. Виявлено, що під нормативно-правовим механізмом адміністративно-правового регулювання запобігання булінгу варто розуміти сукупність процесів адміністративно-правового регулювання

уповноваженими суб'єктами, спрямованих на запобігання булінгу, регламентованих нормами права, що знаходять своє зовнішнє вираження у нормативно-правових актах. В свою чергу, нормативно-правовий механізм запобігання булінгу являє собою систему нормативно закріплених правомірних правил поведінки, які спрямовані на запобігання булінгу.

Вказано, що основними елементами нормативно-правового механізму адміністративно-правового регулювання запобігання булінгу є норми права та акти застосування норм права. Норми права є фундаментом нормативно-правового механізму адміністративно-правового регулювання. Вони знаходять у свій зовнішній прояв у нормативно-правових актах, завдяки яким відбувається адміністративно-правове регулювання певної сфери суспільного життя, в тому числі й у сфері запобігання булінгу (або ж у освітньому середовищі загалом). У статті наведено авторську систему нормативно-правових актів запобігання булінгу в Україні, яка сформована з урахуванням критерію юридичної сили. Зроблено висновок про те, що перспективним напрямом дослідження нормативно-правового механізму адміністративно-правового регулювання запобігання булінгу виступає розгляд та аналіз конкретних правозастосовних актів.

Ключові слова: адміністративно-правовий механізм, механізм адміністративно-правового регулювання, нормативно-правовий механізм, елементи, булінг, запобігання булінгу.

Korniychenko A. REGULATORY MECHANISM AS A COMPONENT OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL REGULATION OF BULLYING PREVENTION IN UKRAINE

The article is devoted to the study of the essence and content of the regulatory mechanism of administrative and legal regulation of bullying prevention in Ukraine. Emphasis is placed on the fact that most scholars reduce the regulatory mechanism in various spheres of life to a direct list of legal acts that regulate a particular area, ignoring the definition of "regulatory mechanism". It is noted that the administrative and legal mechanism for preventing bullying in Ukraine is divided into two blocks: regulatory and organizational and institutional. It is revealed that the regulatory mechanism of administrative-legal regulation of bullying prevention should be understood as a set of processes of administrative-legal regulation by authorized subjects aimed at bullying prevention, regulated by norms of law, which find their external expression in regulatory acts. In turn, the regulatory mechanism of bullying prevention is a system of normatively established lawful rules of conduct, which are aimed at preventing bullying.

It is indicated that the main elements of the regulatory mechanism of administrative-legal regulation of bullying prevention are norms of law and acts of application of norms of law. Norms of law are the foundation of the regulatory mechanism of administrative-legal regulation. They find their external manifestation in normative-legal acts, due to which there is an administrative-legal regulation of a certain sphere of public life, including in the sphere of bullying prevention (or in the educational environment in general). The article presents the author's system of normative-legal acts of bullying prevention in Ukraine, which is formed taking into account the criterion of legal force. It is concluded that the consideration and analysis of specific law enforcement acts is a promising area of research of the regulatory mechanism of administrative-legal regulation of bullying prevention.

Key words: administrative and legal mechanism, mechanism of administrative and legal regulation, regulatory mechanism, elements, bullying, prevention of bullying

Постановка проблеми. Конституція України проголошує, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Окрім того, права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави [1], яка, своєю чергою, має створювати відповідні умови для належної реалізації людиною своїх прав та свобод шляхом використання різного роду інструментарію, завдяки якому здійснюється державно-правовий вплив, а, відповідно, й правове регулювання всіх сфер суспільного життя. Одним із різновидів правового регулювання, як інструменту державного впливу на суспільні відносини, що виникають в різних сферах життєдіяльності, виступає адміністративно-правове регулювання. В свою чергу, ключовим елементом вказаного регулювання є нормативно-правовий механізм, який виступає невід'ємною складовою даного регулювання. Не становить виключення й адміністративно-правове регулювання запобігання булінгу в Україні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Беручи до уваги той факт, що булінг, як явище девіантної соціальної поведінки, є головним предметом наших наукових досліджень, варто зауважити, що його дослідженням займаються переважно науковці тих сфер життєдіяльності, які мають безпосереднє відношення до освітнього процесу. В той же час, вчені-правники залишають поза увагою означене явище, розглядають його опосередковано та фрагментарно, без здійснення ґрунтовного аналізу як понятійно-категоріального апарату булінгу, так і детермінант його виникнення. Зокрема, серед вітчизняних науковців, які тим або іншим чином торкалися питань булінгу, можна виділити таких як Т. Алексєєнко, А. Губко, Е. Воронцова, О. Корміло, О. Новікова, Н. Прібиткова, К. Плутицька, С. Поляруш та інших.

Проте, нормативно-правовий механізм адміністративно-правового регулювання запобігання булінгу в Україні є недослідженим напрямом, що й обумовлює актуальність та доцільність нашого дослідження.

Мета статті – дослідити сутність та зміст нормативно-правового механізму адміністративно-правового регулювання запобігання булінгу в Україні, а також виокремити його складові елементи.

Виклад основного матеріалу дослідження. У своїх попередніх наукових дослідженнях ми неодноразово зупинялися на понятійно-категоріальному апараті адміністративно-правового механізму запобігання булінгу в Україні. У свою чергу, стверджували, що категорія адміністративно-правового механізму розкривається крізь призму адміністративно-правового регулювання, здійснювали їх кореляцію та аналіз. Як наслідок, сформували авторське поняття адміністративно-правового механізму запобігання булінгу в Україні, виокремили його ознаки та елементи. Зокрема, з'ясували, що структуру адміністративно-правового механізму запобігання булінгу доцільно поділяти на загальні та спеціальні елементи. До

загальних елементів варто відносити: 1) норми права; 2) адміністративно-правові відносини; 3) акти застосування та реалізації норм права. До спеціальних – всі інші елементи адміністративно-правового механізму, перелік яких не є вичерпним [2, с. 103]. Таким чином, наступним завданням, що постає перед нами, є дослідження нормативно-правового механізму та його місця в адміністративно-правовому механізмі запобігання булінгу в Україні.

Перш за все варто зазначити, що у наукових розробках як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, не дивлячись на значення та виключну роль нормативно-правового механізму в публічному адмініструванні загалом, а також адміністративно-правовому регулюванні зокрема, на сьогоднішній день не існує уніфікованого бачення вказаної дефініції. Так, здійснивши аналіз низки наукових досліджень, присвячених нормативно-правовому механізму у різноманітних сферах життєдіяльності, можна зробити висновок, що більшість науковців зводить його до безпосереднього переліку нормативно-правових актів, які регулюють ту або іншу сферу, залишаючи поза увагою дефініцію поняття «нормативно-правовий механізм».

Однак, на противагу вказаному, В. Толстоног у своїй статті на тему «Нормативно-правовий механізм державного управління захистом прав споживачів» пропонує під нормативно-правовим механізмом державного управління розуміти інтегрований комплекс суб'єктів та об'єктів правовідносин, засобів, методів та інструментів, які містять нормативно-правову базу, що реалізується на загальних принципах державної політики у відповідній сфері державного управління. [3, с. 41]. На нашу думку, запропоноване автором визначення характеризується рядом недоліків, адже не повною мірою розкриває його сутність, зміст та складові елементи. Зупинимось на цьому детальніше.

По-перше, не цілком зрозуміло, куди саме означений комплекс елементів інтегрований. По-друге, виникають питання стосовно віднесення до нормативно-правового механізму таких елементів як суб'єкти, об'єкти правовідносин, засоби, методи та інструменти, в той час як правові норми загалом не визначені окремим елементом. По-третє, дефінітивна складова розглянутого терміну розкриває переважно організаційно-правовий, або ж навіть організаційно-інституційний механізм, аніж нормативно-правовий. По-четверте, незрозумілим видається категорія «інструментів, які містять нормативно-правову базу». Відносно останнього, то в даному випадку виникає питання, що саме мав на увазі науковець та які ж конкретні інструменти належать до даної категорії.

Отже, у зв'язку з відсутністю усталених наукових поглядів на категорію «нормативно-правовий механізм», здійснимо спробу проаналізувати складові вказаного поняття й виокремити власне його бачення. Так, поняття «нормативно-правовий механізм» складається з трьох складових – нормативний, правовий та механізм, які в сукупності утворюють оригінальне поняття юридичної науки. Проаналізуємо кожен з названих складових.

Зокрема, Великий тлумачний словник сучасної української мови містить положення про те, що нормативний – це той, який визначає норму, правила і т. ін. чого-небудь; який відповідає нормативу, встановлений нормативом [4, с. 800]. Тобто, сутність даного терміну зводиться до наявності певної норми (правила поведінки), яку необхідно дотримуватись та не порушувати. Термін «правовий» є похідним від права, одним з тлумачень якого виступає розуміння права як системи встановлених або санкціонованих державою загальнообов'язкових правил (норм) [4, с. 1109]. На основі наведеного стає очевидною взаємозалежність та пов'язаність розглянутих категорій.

Щодо останнього елементу, то зазначимо, що етимологічно та лексично категорія «механізм» являє собою внутрішню будову, систему чого-небудь; сукупність станів і процесів, з яких складається певне явище [5, с. 695].

Із наведеного випливає, що нормативно-правовий механізм – це внутрішня будову та сукупність процесів певного явища, закріплених нормами права. В свою чергу, необхідно розуміти, що під словосполученням «певного явища», в контексті нашого дослідження, мається на увазі або ж безпосереднє адміністративно-правове регулювання запобігання булінгу в Україні, або ж сама діяльність щодо запобігання булінгу в Україні. В свою чергу, останнє трактування є найбільш широким за своїм змістом та включає в себе й відповідне адміністративно-правове регулювання.

Таким чином, на основі зазначеного, можна виокремити авторське бачення категорій «нормативно-правовий механізм адміністративно-правового регулювання запобігання булінгу» та «нормативно-правовий механізм запобігання булінгу». Зокрема, під нормативно-правовим механізмом адміністративно-правового регулювання запобігання булінгу варто розуміти сукупність процесів адміністративно-правового регулювання уповноваженими суб'єктами, спрямованих на запобігання булінгу, регламентованих нормами права, що знаходять своє зовнішнє вираження у нормативно-правових актах. В свою чергу, нормативно-правовий механізм запобігання булінгу являє собою систему нормативно закріплених правомірних правил поведінки, які спрямовані на запобігання булінгу.

У даному випадку необхідно звернути увагу на той факт, що поряд із нормативно-правовим механізмом, існує організаційно-інституційний механізм, які у сукупності складають адміністративно-правовий механізм певного процесу або явища. Таким чином, з використанням діалектичного методу, можна стверджувати, що нормативно-правовий та організаційно-інституційний механізми являють собою фундаментальні основи будь-якого правового процесу (в тому числі й правового, адміністративно-правового регулювання). Відповідно, адміністративно-правовий механізм запобігання булінгу в Україні поділяється на

два блоки: нормативно-правовий та організаційно-інституційний. В свою чергу, перший з них являє собою сукупність тих елементів адміністративно-правового механізму, які тим або іншим чином визначають норми права або їх застосування. Другий блок містить елементи, які пов'язані з організацією адміністративно-правового регулювання у певній сфері, переліком суб'єктів, їх компетенцією, порядком діяльності тощо.

У контексті розгляду питання адміністративно-правового механізму запобігання булінгу в Україні доцільно акцентувати, що визначальним його елементом виступають норми права. Перш за все, це обумовлено самою специфікою зазначеного механізму та його визначенням у науковій площині як синоніму механізму адміністративно-правового регулювання, а також самою етимологією вказаних категорій. Дійсно, словосполучення «адміністративно-правовий» за своєю змістовною складовою передбачає наявність правових норм, тобто певних правил поведінки, регламентованих правом. Так, норма права – це перманентний елемент та основа механізму правового регулювання будь-якої сфери суспільного життя. Детально не зупиняючись на її аналізі зазначимо, що у теорії держави і права під нормою права розуміють загальнообов'язкове, формально-визначене правило поведінки (зразок, масштаб, еталон), встановлене або санкціоноване державою як регулятор суспільних відносин, яке офіційно закріплює міру свободи і справедливості відповідно до суспільних, групових та індивідуальних інтересів (волі) населення країни, забезпечується всіма заходами державного впливу, аж до примусу [6, с. 280].

Таким чином, норма права, або ж правова норма, є фундаментом нормативно-правового механізму адміністративно-правового регулювання. Принагідно, що норми права знаходять у свій зовнішній прояв у нормативно-правових актах, завдяки яким відбувається адміністративно-правове регулювання певної сфери суспільного життя, в тому числі й у сфері запобігання булінгу (або ж у освітньому середовищі загалом).

Щодо плюралізму нормативно-правових актів, що містять правові норми варто зазначити, що на сьогоднішній день у загальній теорії права виділяють численну кількість їх різновидів. Так, класифікацію нормативно-правових актів, які визначають положення відносно запобігання булінгу в Україні можна здійснити за різними критеріями, наприклад, за юридичною силою, за сферою дії, за суб'єктом прийняття, за зовнішньою формою виразу тощо.

З метою систематизації та структуризації нормативно-правового механізму в досліджуваній сфері, а також уникнення нагромадження теоретичного матеріалу, наведемо авторську систему нормативно-правових актів запобігання булінгу в Україні, яка сформована з урахуванням критерію юридичної сили. Окрім того треба вказати, що зазначена система складається з двох рівнів: міжнародного та національного.

Отже, система нормативно-правових актів, які регулюють діяльність щодо запобігання булінгу в Україні виглядає наступним чином:

1. Міжнародний рівень:

– Конвенція ООН про права дитини від 20.11.1989;

– Рекомендації Ради Європи CM/Res (2018)7 про принципи дотримання, захисту та реалізації прав дитини в цифровому середовищі.

2. Національний рівень:

2.1. Закони України:

– Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР;

– Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-Х;

– Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню) від 18.12.2018 № 2657-VIII;

– Про освіту від 05.09.2017 № 2145-VIII;

– Про дошкільну освіту від 11.07.2001 № 2628-III;

– Про позашкільну освіту від 22.06.2000 № 1841-III;

– Про професійну (професійно-технічну) освіту від 10.02.1998 № 651-XIV;

– Про вищу освіту від 01.07.2014 № 1556-VII;

2.2. Підзаконні нормативно-правові акти:

2.2.1. Постанови Кабінету Міністрів України:

– Про затвердження Державної соціальної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини на період до 2021 року» від 30 травня 2018 р. № 453;

2.2.2. Накази міністерств:

– Деякі питання реагування на випадки булінгу (цькування) та застосування заходів виховного впливу в закладах освіти: Наказ Міністерства освіти і науки України від 28.12.2019 № 1646;

– Про затвердження Методичних рекомендацій щодо виявлення, реагування на випадки домашнього насильства і взаємодії педагогічних працівників із іншими органами та службами: Наказ Міністерства освіти і науки України від 02.10.2018 № 1047;

– Про затвердження Порядку розгляду звернень та повідомлень з приводу жорстокого поводження з дітьми або реальної загрози його вчинення: Наказ Міністерства соціальної політики України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства охорони здоров'я України від 19.08.2014 №564/836/945/577.

Наведена система нормативно-правової бази є масштабною та розгалуженою і характеризується наявністю різних рівнів та видів нормативно-правових актів. Окрім того, варто додати, що наведений вище

перелік не є вичерпним, адже в межах даного дослідження ми перерахували лише найбільш типові та базові нормативно-правові акти, які в тому або іншому прояві визначають процедури реалізації діяльності, спрямованої на запобігання булінгу, а також відповідного адміністративно-правового регулювання в цій сфері.

Таким чином, норма права є визначальною складовою нормативно-правового механізму адміністративно-правового регулювання запобігання булінгу в Україні.

Наступним, однак, не менш важливим елементом нормативно-правового механізму в досліджуваній сфері є застосування норм права. У теорії права визначають, що акт застосування норм права (правозастосовний акт) – це індивідуальний правовий акт-волевиявлення (рішення) уповноваженого суб'єкта права (компетентного державного органу або посадової особи), що встановлює (змінює, припиняє) на основі юридичних норм права і обов'язки учасників конкретних правовідносин або міру відповідальності конкретних осіб за вчинене ними правопорушення. У встановлених законом випадках він оформляється у вигляді письмового документа (акта-документа) [6, с. 349].

У сфері запобігання булінгу типовими прикладами актів застосування норм права є рішення судових органів, які можуть бути у формі постанови або ухвали, а також протоколи про вчинення адміністративного правопорушення. Значення актів застосування норм права полягає у правореалізаційній спрямованості вказаних документів, які, тим самим, знаходять свій зовнішній вияв динамічної сторони нормативно-правового механізму, що полягає не у певній фіксації правової норми в нормативно-правовому акті, а у застосуванні даної норми в реальній життєвій ситуації.

Висновки. Отже, нормативно-правовий механізм адміністративно-правового регулювання запобігання булінгу – це сукупність процесів адміністративно-правового регулювання уповноваженими суб'єктами, спрямованих на запобігання булінгу, регламентованих нормами права, що знаходять своє зовнішнє вираження у нормативно-правових актах. Основними елементами нормативно-правового механізму адміністративно-правового регулювання запобігання булінгу є норми права та акти застосування норм права. Перспективним у напрямі дослідження нормативно-правового механізму адміністративно-правового регулювання запобігання булінгу є аналіз конкретних правозастосовних актів, визначення їх особливостей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Корнійченко А.О. Поняття та елементи адміністративно-правового механізму запобігання булінгу в Україні. *Наукові записки. Серія: Право*. Випуск 7. 2019. С. 99-105.
3. Толстоног В. В. Нормативно-правовий механізм державного управління захистом прав споживачів. *Вісник Національної академії державного управління при Президенті України*. 2015. № 2. С. 37-42.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.
5. Словник української мови: в 11 томах. Том 4, 1973. 840 с.
6. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник / Пер. з рос. Харків: Консум, 2001. 656 с.

REFERENCES:

1. Constitution of Ukraine: Law of 28.06.1996 № 254k / 96-VR. (1996, June 28). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 30, 141 [in Ukrainian].
2. Korniiichenko, A.O. (2019). Concepts and elements of the administrative and legal mechanism of bullying prevention in Ukraine. *Naukovi zapysky. Serii: Pravo*, 7, 99-105 [in Ukrainian].
3. Tolstonoh, V. V. (2015). Regulatory and legal mechanism of state management of consumer protection. *Visnyk Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezidentovi*, 2, 37-42 [in Ukrainian].
4. Busel, V. T. (Ed.). (2005). *Great interpretative dictionary of contemporary Ukrainian language (with additional materials*. K.: Irpin: VTF "Perun" [in Ukrainian].
5. Bilodid, I. (Ed.). (1973). *Dictionary of the Ukrainian language: in 11 volumes* [in Ukrainian].
6. Skakun, O. (2001). *The theory of state and law*. Kh.: Konsum [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 5.06.2020